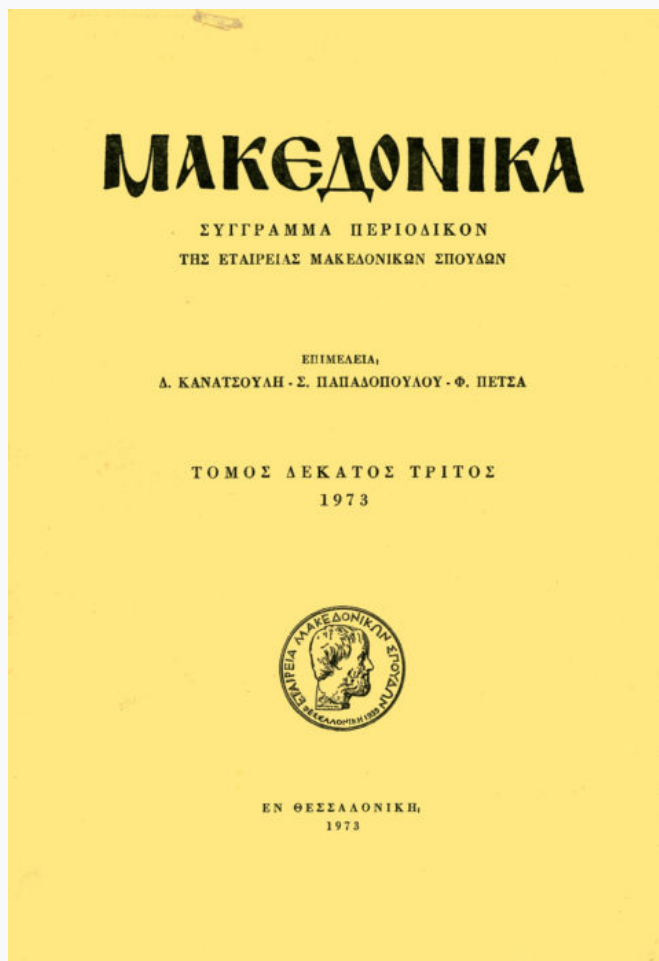

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Τρία ανέκδοτα ιστορικά δοκίμια του Φιλικού Γεωργίου Λασσάνη

Γεώργιος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.925](https://doi.org/10.12681/makedonika.925)

Copyright © 2014, Γεώργιος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1973). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Τρία ανέκδοτα ιστορικά δοκίμια του Φιλικού Γεωργίου Λασσάνη. *Μακεδονικά*, 13(1), 473–476. <https://doi.org/10.12681/makedonika.925>

άγάπης προς τὸ πρόσωπό του. Αὐτὴν τὴν ἀρχὴ ἀκολούθησε ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ προέβη στὴν ἐπανεκδόσῃ τοῦ ἐξηντηλένου ἀπὸ χρόνια ἔργου «Νέα Ἑλλάς» τοῦ Σιατιστινοῦ Γεωργίου Ι. Ζαβίρα. Πρόκειται γιὰ φωτομηχανικὴ ἐκτύπωση ποὺ διατηρεῖ τὴν σελιδαρίθμηση τῆς πρώτης ἐκδόσεως (ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κρέμο στὰ 1872), ἀλλὰ ἔχει δύο βασικὲς προσθήκες: μία ἐκτενὴ εἰσαγωγὴ γραμμένη ἀπὸ τὸν κ. Τ. Γριτσόπουλο, ἡ ὁποία ἀναφέρεται γενικὰ στὴν πατρίδα τοῦ λογίου τῆ Σιάτιστα καὶ εἰδικὰ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γ. Ζαβίρα, καὶ ἓνα ἀναλυτικὸ εὐρετήριο προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων.

Ἡ προτασσομένη εἰσαγωγὴ εἶναι ἡ ἴδια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐπουσιώδεις ἀλλαγές, ἡ διάλεξη τοῦ κ. Γριτσόπουλου ποὺ διασκευάστηκε σὲ μελέτη καὶ δημοσιεύτηκε τὴν ἴδια χρονιά στὸν τόμο «Πνευματικοὶ ἄνδρες τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν» (πρβλ. ὅσα ἀναφέραμε πρὶν πάντω). Μεγάλῃ ὥστόσο εἶναι ἡ προσφορά τοῦ ἐπιμελητῆ στὴ σύνταξη τοῦ λεπτομεροῦς εὐρετηρίου (σ. 563-609). Χάρη σ' αὐτὸ σήμερα ἐξασφαλίζεται ἡ ἄμεση χρησιμοποίησις τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς μελετητές, ἐνῶ παράλληλα ὑπογραμμίζεται καὶ κατατάσσεται τὸ τεράστιο ὕλικό ποὺ ἔπλασε ὁ Ζαβίρας. Νομίζω μάλιστα ὅτι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο στηρίζεται πρὶν πολλὴ ἡ ἀξία τῆς ἐπανεκδόσεως, ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐπιστημονικὸ ἔργο χωρὶς εὐρετήριο ἰσοδυναμεῖ με καταδίκη του σὲ μερικὴ τουλάχιστο ἀφάνεια. Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν ὑπερβολὴ ἂν γράφαμε ὅτι ἡ «Νέα Ἑλλάς» παραδίδεται τώρα, «τεχνικῶς» ἔστω, ὁλοκληρωμένη στοὺς ἐπιστήμονες.

Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου δὲν θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ σημειωθοῦν τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν συντάχτηκε αὐτὸ (1790-1804), συγκέντρωνε ἀναμφισβήτητα πρωτοτυπία καὶ ἐπιστημονικὴ πληρότητα. Ἀν ἐκδιδόταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, θὰ ἀποτελοῦσε φωτεινὸ σταθμὸ στὴν πορεία τῆς νεοελληνικῆς παιδείας. Τὸ χειρόγραφο ὁμῶς γνώρισε πολλὰς περιπέτειες, ποὺ ὄχι μόνον καθυστέρησαν τὴν δημοσίευσή του, ἀλλὰ καὶ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία σὲ μεταγενέστερους λογίους (ὅπως ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος-Βρετός, ὁ Ματθαῖος Κ. Παρνακίς καὶ ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος Σάθας) νὰ τὸ ἐκμεταλλευστοῦν σχεδὸν ἐξαντλητικά. Εἰδικὰ μάλιστα ἡ Νεοελληνικὴ Φιλολογία τοῦ Σάθα (ἐκδ. 1868) ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὴ Νέα Ἑλλάδα τοῦ Ζαβίρα μεγάλο βαθμὸ ἐπιστημονικῆς πρωτοτυπίας. Παρὰ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτά, θὰ λέγαμε, μειονεκτήματα, καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο παρουσιάζει βέβαια τὶς ἐσωτερικὲς τοῦ ἀδυναμίες, ποὺ ἔχουν ἤδη ἐπιστημανθῇ (καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ζαβίρας τὸ χαρακτήρισε ὡς πρῶτον σχέδιον, ἄμορφον καὶ ἀκαλλές). Καὶ ὁμῶς ποῖος θὰ τολμοῦσε σήμερα νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐξεδόθη βιβλίον (ἔστω καὶ μὲ συλλογικὴ ἔργασια ἐρευνητῶν) ποὺ περιγράφει μὲ ἐπιστημονικὴ πληρότητα τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸν 19ον αἰ.; Ἡ ἀσθητικὴ καὶ εἰδικὴ ἐρευνα ποὺ οἱ συνθήκες τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν ἐπιβάλλει στὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο δυσκολεύουν μιά γενικὴ σύνθεσις τῆς νεοελληνικῆς προσωπογραφίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐτσι ἔχομε συμβολὰς ἀγνώστων στοιχείων στὰ ἤδη γνωστά. Γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτά ὥστόσο ἀνατρέχουμε κάθε φορὰ στὸν Ζαβίρα, στὸν Σάθα (ποὺ ἀντέγραψε σὲ πολλὰ τὸν Ζαβίρα) ἢ στὸν Legrand. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Νέα Ἑλλάς» δὲν ἔχει χάσει τὴν ἐπικαιρότητά της στὸν σύγχρονον ἐπιστημονικὸ κόσμον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν κάποτε τὴν χάσει, δὲν θὰ πάσῃ νὰ θεωρῇται ἓνα μεγαλειώδες ἔργο τῆς γραμματείας μας.

ΖΑΧ. Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗΣ

Κωνσταντίνου Ἀ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ Φιλίκου Γεωργίου Λασσάνη (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 41), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 203 (177), μετὰ 15 πινάκων ἐκτὸς κειμένου.

Ὁ ἐκ Κοζάνης Φιλικὸς καὶ ἀγωνιστὴς Γεώργιος Λασσάνης ὑπῆρξεν, ὡς γνωστὸν, καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄλλα μὲν ἐδημοσιεύθησαν παλαιότερον ἢ

τελευταίως, μερικά δὲ μένουν ἀκόμη ἀνέκδοτα, ἐνῶ ἕτερα ἀπωλέσθησαν ὀριστικῶς ἢ, ἄλλως, ἀγνοεῖται ἡ τύχη των. Κατάλογος τῶν ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ Λασσάνη δημοσιεύεται εἰς τὰς γυνωστὰς ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς φυλάσσεται τὸ (ἐναπομείναν) τμήμα τῶν χειρογράφων τούτου· βλ. Ν τ ῖ ν ο υ Κ ο ν ὀ μ ο υ, 'Ἡρωϊκὰ κείμενα τῆς ἔθνευσεως, ἀρχαία Γ. Λασσάνη καὶ 'Ιω. Παπαδιαμαντοπούλου (λυτὰ φύλλα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς), περ. «Κριτικά φύλλα», τ. 1 (1971-1972) σσ. 251-164 καὶ δὴ σσ. 252-210. 'Ο Εὐάγγελος Στ. Τζιὰ τ ζ ι ο ς εἶχεν ἀντιγράψει (1937) τὰ χειρόγραφα καὶ κατήρτισε κατάλογον ἐξ 24 τίτλων, μὲ τὴν προοπτικὴν ἐκδόσεως τῶν 'Απάντων τοῦ Λασσάνη, τὰ δὲ ἀντίγραφα τοῦ σώζονται εἰς τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Κοζάνης. 'Εξ ἄλλου, εἰς τὸ φύλλ. 13.099/5.3.1931 τῆς ἐφημ. 'Αθηνῶν «'Εστία» δίδεται ἡ περιγραφὴ μερικῶν χειρογράφων του. Καὶ ὁ Ν ῖ κ ο ς Β ἑ η ς εἶχεν ἀντίγραφα τοῦ 'Αρχείου τοῦ Λασσάνη· βλ. Ν ῖ κ ο υ Α. Βέη, Γεωργίου Λασσάνη, ἀφιέρωμα εἰς τὸν Ρήγαν Βελιστιλινῆν Φερραῖον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ θανόντας, «Ν. 'Εστία», τ. 25 (1939), σσ. 86-96 καὶ ἰδίως τὴν σημ. 2 τῆς σ. 96. Φαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν μεγάλη ἀφαίμαξις ἐκ τοῦ 'Αρχείου, τὸ ὅποιον ἦτο ἄλλοτε περιεκτικώτερον· βλ. Εὐάγγ. Στ. Τζιὰ τ ζ ι ο υ, 'Απὸ τὸ 'Αρχεῖον Λασσάνη, «Μακεδονικόν 'Ημερολόγιον Σφενδόνης», τ. 1940, σσ. 72-77 καὶ δὴ τὴν σημ. 1 τῆς σ. 73, πρβλ. καὶ τοῦ ἰδίου, 'Ἡ Φιλικὴ 'Εταιρεία καὶ ὁ Γεώργιος Λασσάνης, «Μακεδονικά», τ. 1 (1940), σσ. 195-226 καὶ κυρίως τὴν σημ. 2 τῆς σ. 205 καὶ Σ π ὕ ρ ο υ Μ ε λ ᾶ, Φιλικοί, οἱ πρόδρομοι τοῦ Εἰκοσίου, 'Αθῆναι 1960, σσ. 239-273. Αὐτοτελῶς ἐξέδωκεν ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Λασσάνη ὁ Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς Γ. Γ ε ρ ο ὗ κ η ς· βλ. Τὰ ἅπαντα Γεωργίου Λασσάνη, εἰσαγωγὴ-ἱστορικαὶ σημειώσεις, τόμ. 1ος, Κοζάνη [1952] καὶ 2α ἐκδοσις, Θεσσαλονικὴ 1973 (οὐχὶ ὅμως κριτικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς). Δὲν ἐξεδόθη ἀκόμη ἡ κατ'ἀλλήλην βιογραφία τοῦ Γ. Λασσάνη, διότι ἡ πρόσφατος, σύντομος ἐργασία τοῦ Α λ ᾶ ρ ο υ 'Α θ. Πα π α ῖ ω ἂ ν ν ο υ, Γεώργιος Λασσάνης 1793-1870, ὁ φιλικὸς - ὁ πολεμιστὴς - ὁ λόγιος, Θεσσαλονικὴ 1973, εἶναι χρήσιμος ἀλλὰ ὄχι ἡ ἀναμενόμενη. Χρήσιμος πάντοτε εἶναι καὶ ἡ (ἀγνοηθεῖσα μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸν Λασσάνην) μελέτη τῆς 'Α ρ ι ᾶ δ ν η ς Κ α μ α ρ ι α ν ο ὗ - Τ σ ι ο ρ ι ᾶ ν, 'Ο ἐπιφανὲς φιλικὸς Γεώργιος Λασσάνης, «Επιθεώρηση Τέχνης», τεύχ. 122-123 (Φεβρουαρίου-Μαρτίου 1965), σσ. 132-151, ὅπου καὶ πλουσία βιβλιογραφία (ἀναφερομένη εἰς 125 σημειώσεις).

Συνεπῶς, ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη, τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Λασσάνη ἀνέμενον τὸν ἐκδότην των, ἀλλὰ οὗτος δὲν ἐνεφανίζετο. 'Επὶ τέλους ὁ νέος ἱστορικὸς συγγραφεὺς κ. Κωνσταντῖνος 'Αποστ. Βακαλόπουλος ὑλοποίησε μερικὰς τὰς προθέσεις τῶν προηγηθέντων ἱστοριοδιφῶν καὶ μᾶς παρέδωκεν εἰς τὸν παρουσιαζόμενον τόμον τρία ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ ἐκ Κοζάνης συγγραφέως.

Τὸ βιβλίον του σύγκειται ἐκ 204 (177) σελίδων καὶ ἀποτελεῖται ἐκ συντόμου (δισελίδου) προλόγου καὶ ἐκ τεσσάρων μερῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος (σσ. 11-34) ὁ κ. Βακαλόπουλος προσθέτει νέα βιογραφικὰ στοιχεία διὰ τὸν Λασσάνην κατὰ τὰ ἔτη 1816-1832, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἀσχοληθῇ διεξοδικῶς μὲ τὴν σύνταξιν τῆς εἰδικῆς, περιεκτικωτέρας βιογραφίας τούτου. Εἰδικώτερον, ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς μνήσεως τοῦ Γεωργίου Λασσάνη εἰς τὴν Φιλικὴν 'Εταιρείαν καὶ τὰ ἀντιθέσεις τῶν παλαιῶν καὶ νέων μελῶν τοῦ παραρτήματος τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας εἰς τὴν 'Οδησσόν, παρακολουθεῖ δὲ ὕστερα τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Λασσάνη, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἀπὸ τὸ φρούριον Theresienstadt ἕως τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν 'Ελλάδα, δηλαδὴ κατὰ τὰ ἔτη 1821-1828, μὲ βάσιν τὸ ἀνέκδοτον ἡμερολόγιόν του, καὶ τέλος ἀναφέρεται εἰς τὰ δημοσιευόμενα τρία ἱστορικά δοκίμια τοῦ Λασσάνη καὶ κυρίως εἰς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς των καὶ τὰς μεταξὺ σχέσεις των.

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος (σσ. 37-73) ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει τμήμα ἐκ τῆς χειρογράφου 'Ιστορίας τῆς 'Ελλάδος τοῦ Λασσάνη, καὶ συγκεκριμένως τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν

τρίτην εποχήν, δηλαδή εις τὰ ἔτη 1757-1814, ἀφοῦ προτάξει τὰς ἀπόψεις του διὰ τὰ διάφορα προβλήματα τοῦ χειρογράφου, διὰ τὴν προσφορὰν του εἰς τὰς ἱστορικὰς γνώσεις μας καὶ διὰ τὴν ἀξιοπιστίαν του. Ὁ κ. Βακαλ. ἔκρινεν ὅτι ἔπρεπε νὰ δημοσιεῖσθαι μόνον αὐτὸ τὸ τμήμα τοῦ χειρογράφου, δηλαδή τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν λίαν κρίσιμον καὶ σκοτεινὴν προεπαναστατικὴν περίοδον καὶ τοῦτο διότι τὸ θεώρησε σπουδαιότερον, ἀλλὰ (ἀσχετῶς τῆς ὀρθότητος τῆς γενομένης ἀξιολογήσεως) νομίζομεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ ὁλόκληρον τὸ δοκίμιον, διότι ἡ κρίσις περὶ τῶν κατ' ἰδίαν μερῶν ἐνὸς ἀνεκδότου ἔργου εἶναι συχνὰ θέμα ὑποκειμενικὸν καὶ συζητήσιμος ἡ ὀρθότης τῆς, ἐπειδὴ ὑπάρχει περίπτωση εἰς ἄλλων ἐργασιῶν. Ἀλλωστε, μόνον ἡ δημοσίευσις ὁλοκλήρου τοῦ χειρογράφου θὰ καθίστα ἐφικτὴν τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας του ὑπὸ τῶν μελετητῶν, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει (καὶ τώρα ἀκόμη) νὰ ἀνατρέχουν εἰς τὰς ἀνεκδότους σελίδας τοῦ χειρογράφου, ἐὰν ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὸν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς κρίσεις τοῦ Λασσάνη διὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα τῶν ἄλλων χρονικῶν περιόδων.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος (σσ. 77-128) ὁ συγγραφεὺς δημοσιεῖει τὸ εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν δοκίμιον τοῦ Λασσάνη, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: Aufschlüsse über die Vorbereitungen zur griechischen Insurrection. Προτάσσονται ὀκτὼ παράγραφοι: Συγκεκριμένως προηγεῖται ἡ ἀναλυτικὴ ἔκθεσις τῶν ἀπόψεων τοῦ κ. Βακαλ. διὰ τὸ γερμανικὸν χειρόγραφον καὶ τὴν αἰτίαν τῆς συγγραφῆς του. Ἐν συνεχείᾳ ἐξαίρεται ἡ χρησιμότης τῶν ὑπὸ τοῦ Λασσάνη παρεχομένων εἰδήσεων διὰ τοὺς Χάμζαν καὶ Παλαιόπουλον, τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ρήγα, καὶ ἰδίως διὰ τὸν Δημήτριον Παλαιόπουλον, ὁ ὁποῖος ἦτο προεστῶς καὶ ἀρματολὸς τοῦ Καρπενησιῶ καὶ διὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ Βελεστινλῆ. Κατόπιν ἐξετάζεται τὸ θέμα τῆς δικαιώσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ ἀξιολογοῦνται αἱ πληροφορίες τὸν Λασσάνη διὰ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, διὰ τὸ πρόβλημα τοῦ πρώτου ἀρχηγοῦ καὶ τῆς ὁργανώσεώς τῆς. Ἡ δημοσίευσις τοῦ κειμένου τοῦ δοκίμιου (ἐκ 40 χειρογράφων σελίδων) καταλαμβάνει 16 σελίδας, παρ' ὅλον δὲ ὅτι ἐγένετο διεξοδικὴ ἀνάλυσις καὶ εὐρεῖα ἀξιολόγησις τῶν νέων στοιχείων τοῦ χειρογράφου, θὰ ἦτο λίαν ἐξυηρητικὴ καὶ ὀφέλιμος καὶ ἡ καταχώρισις τῆς μεταφράσεώς του εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος (σσ. 131-177) ὁ κ. Βακαλ. δημοσιεῖει τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου τοῦ Λασσάνη, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Τὸ Στρατιωτικὸν τῆς Ἑλλάδος, Δοκίμιον Ἱστορικόν», ὅπου ἐξετάζεται ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1821-1833, προτάσσεται δὲ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κειμένου ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις οὗτου, ἔνθα δίδεται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἀκολουθοῦν ἡ εὐρεῖα περίληψις τῆς ἐργασίας εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν (σσ. 179-187), ἡ παράθεσις τῆς χρησιμοποιηθείσης πλουσίας βιβλιογραφίας (ἀνεκδοτοὶ πηγαί, ἐκδεδομένοι πηγαὶ καὶ βοηθήματα) ὁ πίναξ ὀνομάτων καὶ λέξεων (ἑλληνικῶν καὶ ξένων κεχωρισμένως) καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν 15 πινάκων (ἐκτὸς κειμένου εἰς χάρτην ἰλλουτρασιόν), ἥτοι σελίδων τῶν χειρογράφων, εἰκόνων τοῦ συγγραφέως, τῆς οἰκίας του κ.λ., ὡς καὶ δύο σχεδιαγραμμάτων.

Αὐτὴ εἶναι εἰς γενικὰς γραμμάς ἡ διάρθρωσις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Βακαλ. Ἡ εὐρύτερα ἀνάλυσις καὶ λεπτομερεστέρα ἀξιολόγησις τῶν δημοσιευθέντων δοκιμίων τοῦ Λασσάνη καὶ τῆς συνεισφορᾶς τοῦ κ. Βακαλοπούλου θὰ ἀπῆται πολλὰς σελίδας, λόγῳ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πλῆθους τῶν κατ' ἰδίαν θεμάτων, τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, δεδομένου ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει διττὸν χαρακτήρα: Περιέχει ἐνδιαφέροντα ἀνέκδοτα κείμενα, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουν σπουδαία προεπαναστατικὰ, ἐπαναστατικά

ή μετεπανεστατικά γεγονότα, δηλαδή του 18ου-19ου αιώνας, αλλά συγχρόνως γίνεται και η αξιολόγηση και η αναλυτική κριτική των διδομένων νέων στοιχείων, με βάση την σχετική βιβλιογραφία. 'Αρκεί να σημειωθεί ότι η δημοσίευση του κειμένου των χειρογράφων του Λασσάνη καταλαμβάνει ολιγώτερον του ήμισους του αριθμού των σελίδων του βιβλίου, εις δὲ τὰς ὑπολοίπους καταχωρίζεται τὸ κείμενον τοῦ κ. Βακαλοπούλου. 'Αναμφισβητήτως ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ τοῦ κ. Βακαλοπούλου μεθόδου δημοσίευσως τῶν τριῶν δοκιμῶν τοῦ Γ. Λασσάνη εἶναι ἡ πλέον ἐπιτυχής, ἐπαγωγὸς καὶ ὠφέλιμος.

Εἶναι, λοιπόν, πρόδηλον ὅτι ὁ κ. Κωνσταντῖνος 'Απ. Βακαλόπουλος κατάρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιτυχῶς μίαν λίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, ἀσφαλῶς δὲ ἡ διαπίστωσις αὐτῇ εἶναι ἐλπιδοφόρος καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς θὰ συνεχίσῃ ἐπαξίως καὶ θὰ συμπληρώσῃ καταλλήλως τὸ ἔργον τοῦ διακεκριμένου πατρὸς, διδασκάλου καὶ καθοδηγητοῦ του (καθηγητοῦ κ. 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου), εἰς τὸν ὁποῖον συν-επῶς, κατὰ εὐτυχὴ συγκυρίαν, θὰ ὀφείλῃ ὄχι μόνον τὸ ζῆν ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ ζῆν...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Β. Γ. Σ α μ π α ν ο π ο ὕ λ ο υ, 'Εκκλησία καὶ ἐπαναστατικά κινήματα στὴν Κοζάνη ('Εκδόσις τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν νομοῦ Κοζάνης, ἀριθ. 8), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 58 (50), μετὰ 22 εἰκόνων, ἐκτὸς κειμένου.

'Αξίζει νὰ μελετηθῇ κάποτε ἡ συμβολὴ τῶν ἐκδοθέντων κειμένων μερικῶν διαλέξεων ἱστορικῶ περιεχομένου εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν. Πράγματι, διάφοροι εἶναι αἱ αἰτίαι καὶ αἱ ἀφορμαὶ διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὁμιλιῶν: 'Αλλοτε ἱκανοποιοῦν ἀπλῶς προσωπικὰς φιλοδοξίας διὰ (πνευματικὴν) ἐπιδείξιν, ἄλλοτε ἐπιβάλλονται ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ παρουσιάσῃ ἓνα νομικὸν πρόσωπον κάποια πνευματικὴν δραστηριότητα, ὁπότε συχνὰ ἐπιστρατεύονται κυριολεκτικῶς ὁμιληταί, οἱ ὅποιοι, ἐάν τυχὸν νὰ μὴ ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών των, δέχονται νὰ ἀναμασήσουν τὰ γνωστά, ὅταν δὲν δύνανται νὰ προσθέσουν καινούργια στοιχεῖα, ἢ νὰ ἐκθέσουν μίαν νέαν θεώρησιν γνωστῶν γεγονότων. Τοῦτο γίνεται κυρίως μετὰ τὴν εὐκαιρίαν ἐθνικῶν κ.λ. ἐπετείων, ὁπότε εὐδοκίμεῖ ἡ ἐπιδημία τῶν διαλέξεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν (ἀσχέτως τῆς ἐνδεχομένης γενικωτέρας ἢ ἐιδικωτέρας ὠφελείας ἐκ μιᾶς ὁμιλίας διὰ τοὺς ἀπροβληματίστους ἀκροατάς), τὸ καλῶτερον εἶναι νὰ μὴ δημοσιεύωνται ἐντὺπὺς παρόμοια κείμενα, ὥστε τὰ τυχόν ὑπάρχοντα οἰκονομικὰ μέσα νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ ἐτέρας πρωτοτύπους ἐργασίας, κατὰ τὸν κανόνα ὅτι οὐχὶ ἡ ποσότης ἀλλὰ ἡ ποιότης τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς ἐκτιμᾶται καὶ βαθμολογεῖται.

'Υπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη κατηγορία λίαν ἀξιολόγων διαλέξεων, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον εἶναι λίαν σημαντικόν, ὅταν μάλιστα τεκμηριώνεται κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ με ὑποσημειώσεις καὶ παραπομπὰς εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν (βλ. π.χ. Ν. Γ. Φιλ. 191 π. 18 η, 'Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, 'Αθήναι 1881, φωτατυπώσις Νότη Καραβία, 'Αθήναι 1973). 'Ἡ ἀξία τούτων ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος ἢ εἰς τὰ χρησιμοποιούμενα πρῶτον ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἢ εἰς τὸ νέον πρίσμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται τὸ ἄλλως γνωστὸν ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ ἔναυσμα διὰ χρησίμους καὶ παραγωγικὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις ἢ δι' ἄλλας ἐργασίας (ὡς συνέβη μετὰ τὴν διάλεξιν τοῦ Ν. Γ. Φιλ. 191 η, ἡ ὁποία ὡδήγησε τὸν Δ. Πλαταρίδην νὰ συντάξῃ τὸ σπουδαῖον σχεδιάσμα του, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὕστερα ὁ Ε. Στουγιαννάκης μετὰ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης», τόμ. 1ος, 'Εδessa 1924). Δὲν ἀποκλείεται